

De Groene specht werd in 1993 door onze vogelwerkgroep tot Vogel-van-het-jaar gekozen. Doel was om door middel van extra aandacht meer informatie dan gebruikelijk binnen te krijgen, om zodoende een beeld te kunnen geven over de positie van de Groene specht in ons werkgebied.

Twee conclusies dringen zich op. De Groene specht concentreert zich op de hoge zandgronden van het Gooi en over de veronderstelde achteruitgang bestaat geen zekerheid.

Dick A. Jonkers

Groene spechten (*Picus viridis*) in 1993 in het Gooi

In totaal kwamen 125 waarnemingskaartjes met gegevens binnen. Verder werden nog 23 kaartjes ingezonden met waarnemingen uit Baarn, Lage Vuursche en Maartensdijk. Deze gebieden liggen buiten de grenzen van het werkgebied en de

gegevens worden verder in deze bijdrage niet verwerkt.

Het aantal waarnemingen per maand loopt sterk uiteen, al valt er wel een lijn in te ontdekken. Van januari tot en met april werden de Groene spechten in toenemend aantal waargenomen. Dit beeld stemt overeen met de periode van paarvorming en territoriumafbakening. Vanaf half maart tot in april nemen de activiteiten duidelijk toe. In de periode maart/april zijn deze volgens de literatuur het talrijkst (Blume, 1966; Glutz von Blotzheim & Bauer, 1980). In mei was het aantal signaleringen weer beduidend lager, waarna een dieptepunt in juni volgde. Daarop volgde een periode met een licht stijgende lijn. Of vakantie en een daarmee parallel lopende verminderde waarnemingsactiviteit ook een rol spelen is niet te controleren. In de periode juli tot en met december zijn alleen september en december maanden met vrijwel geen waarnemingen (tabel 1). Er waren acht waarnemingskaartjes waarop stond aangegeven dat de Groene specht het hele jaar door in een gebied werd gesignaleerd. Deze gege-

Groene specht

vens zijn niet in de tabel opgenomen.

Een waarnemingenoverzicht uit de omgeving van Petten, gebaseerd op een periode van elf jaar met 98 observaties (Coster, 1992) levert een beeld op dat vrijwel overeenkomt met dat van

Tabel 1.
Waarnemingen per
maand van de Groene
Specht in 1993.

januari	7
februari	14
maart	22
april	28
mei	16
juni	3
juli	7
augustus	6
september	2
oktober	6
november	5
december	1

het Gooi. Het jaarpatroon vermeld in de Atlas van de Nederlandse Vogels (Bekhuis et al. red., 1987) is eveneens gelijk aan dat van ons werkgebied.

LOKATIES

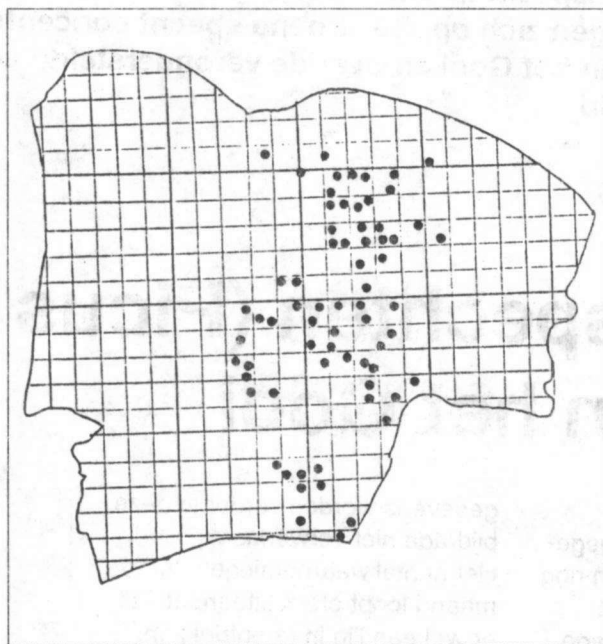
Zeventig verschillende lokaties werden op de kaartjes genoteerd. De ligging daarvan staat in figuur 1 aangegeven. Met één oogopslag is te zien, dat zij zich geconcentreerd op de hoge zandgronden van het Gooi bevinden. Uit het Vechtplassengebied en de Eempolders zijn geen waarnemingsplaatsen opgegeven.

De stippen in figuur 1 suggereren dat het hier om los van elkaar staande waarnemingen gaat, maar een nadere analyse leert dat er een verband aanwezig is.

De grootte van het leefgebied van een Groene specht beslaat een vrij grote oppervlakte. Sovon schat de aantallen op 5-10 paren per 2500 ha. De hoogst gemeten dichtheid is 2.1 paren per 100 ha (Teixeira red., 1979). Met deze gegevens als achtergrondinformatie is geprobeerd de waarnemingen uiteen te rafelen.

De verspreiding in het Gooi lijkt nog steeds op die van het eind van de jaren zestig. Men zou met het ouder worden van het moerasbos in het Vechtplassengebied zo langzamerhand verwachten dat de soort zich daar ook op droge plekken zou gaan vestigen, maar dat is nog steeds niet het geval. Zou de faktor vocht en de afwezigheid van de voornaamste voedselbron (mieren) een oorzaak zijn? De verspreidingskaart in de Atlas van de Nederlandse broed-

vogels (Teixeira red., 1979) spreekt voor zich. De hoge en droge zandgronden zijn favoriet.

Figuur 1. Waarnemingsplaatsen van de Groene specht in 1993.

Binnen het werkgebied van de vogelwerkgroep is een aantal kerngebieden te onderscheiden. De Gooise noordflank, het gebied boven de Naarderstraat van Huizen naar Naarden, met de voormalige zandafgravingen, landgoederen, enges en de heiderestanten van de Limiten is er één van. In het laatstgenoemde terrein is de Groene specht verscheidene keren gesignaleerd. Ook de Naardereng was zo'n gebied. De meest oostelijke waarneming is afkomstig van de haven van Huizen, ongeveer bij het begin van de pier. Daar werd op 30 december een exemplaar gezien. Van de Groene specht is bekend, dat hij buiten de broedtijd gaat zwerven en zich dan op vele kilometers afstand van het broedgebied begeeft. Een stuk westelijker waren de waarneming in april van het landgoed Oud-Naarden en

één waarneming bij het Vogellaantje, dat wat meer naar het zuidwesten en in de richting van de Naarderstraat ligt. Verder

was er een serie waarnemingen rond Oud-Valkeveen. De Groene specht die in januari in het Naarderbos circa drie kilometer westelijker werd gezien, zou uit dit eerder genoemde gebied afkomstig kunnen zijn.

Een ander concentratiegebied is het voornamelijk uit heidevelden, oud loofbos en hier en daar restanten van enges bestaande gebied tussen Bussum/Naarden, Huizen, Laren/Blaricum, waarvan de rijksweg A1 de zuidgrens vormt. De waarnemingen komen hier van Bikbergen, Crailo, Nieuw-Bussumerheide/Vliegheide, IJzeren Veld, Oud-

Bussum/De Beek, Warandenberg(Woensberg), Tafelbergheide/Blaricummerheide, Larenberg, Huizer Eng en Laardereng. De Warandebbergen bij Huizen nemen hierbij een enigszins geïsoleerde positie in. Ook is er een waarneming in mei van de Oude Drift in Laren.

De landgoederen in 's-Graveland op de overgang van het Gooi naar het Vechtplassengebied met hun oude geboomte en open plekken in de vorm van gazons zijn een ander deel van het gebied met enkele waarnemingen. Van noord naar zuid werden Groene spechten gesignaleerd op Bantam, Boekestein, Spanderswoud, Hilverbeek, Land en Bosch, Gooilust en Corversbosch.

Beneden de A1 in de hoek Bussum, Laren, Hilversum be-

vindt zich ook een concentratie van waarnemingen. In dit deel liggen de meeste heidevelden, die bovendien meestal uitgestrekt zijn. De Fransche Kampheide, Bussumerheide, Westerheide, Zuiderheide en het aangrenzende Laarder Wasmeer met Heidebloem werden diverse keren opgegeven. Op de eerstgenoemde heide is al jaren een paar aanwezig en ook in 1993 werden daar geregeld Groene spechten aangetroffen. Hetzelfde geldt voor de Bussumerheide achter de Palmkazerne. Een waarneming van een exemplaar in januari in de Sportvallei tussen Hilversum en Bussum zou betrekking kunnen hebben op een Groene specht die afkomstig is uit dit gebied of op een exemplaar van de Fransche Kampheide, die op niet al te grote afstand van de waarnemingsplek ligt. Er is namelijk ook een melding van een exemplaar bij de Bussumse wassertoren die aan de rand van de Fransche Kampheide in de richting van de Sportvallei staat. Aansluitend op de Westerheide lijken zich nog enkele vaste gebieden van de soort te bevinden. Die liggen rond de Aardjesberg, het pompstation Laren van de Provinciale Waterleiding, Erfgooleersstraat en Westerveld, ook wel de Amsterdamse Waterleiding genoemd. In het laatstgenoemde gebied werd in 1993 een territorium vastgesteld. Een serie afwijkende waarnemingen is afkomstig van de Noorderbegraafplaats in Hilversum. Deze plek bevindt zich hemelsbreed op enkele honderden meters van de Westerheide. Het is niet duidelijk of de soort hier broedt, of er alleen maar komt om op de gazons naar mieren te speuren. Tenslotte is er in dit centrale deel van het werkgebied een serie waarnemingen van de Zuiderheide, met daarin enkele uit het gebied van de

Een kerngebied van de Groene specht in het Gooi: de Limiten.

Utrechtse Waterleiding, het Laarder Wasmeer/Bluk en St. Janskerkhof. Dan is er ook nog een waarneming van Anna's Hoeve van een exemplaar dat richting Drakenburg (Baarn) vloog.

In het zuidelijk deel van het Gooi vallen de meldingen van Zonnestraal/Loosdrechtse Bos, Hoorneboegse Heide en Conferentieoord De Hoorneboeg onmiddellijk op. Van Einde-Gooi kwam slechts één waarneming binnen, hoewel de soort in ieder geval tot voor enkele jaren nog in dit bosgebied als broedvogel aanwezig was. Het bosgebied ten zuidoosten van Hilversum, voor een groot deel tegenwoordig boswachterij De Zuid geheten, kenmerkt zich door het vrijwel ontbreken van Groene spechten. Het gebied is vrij monotoon, bestaat hoofdzakelijk uit naaldhout met hier en daar wat loofhout, zoals Amerikaanse eiken en bevat weinig open plekken. Daar waar de Groene specht wel prominent aanwezig is, ligt een terrein met open zandige plekken bij een voormalige zandafgraving. Dit is het gebied ten oosten van de Bosberg.

Uit Mulder/Mulderberg zijn geen opgaven verstrekt, terwijl Groene spechten daar vroeger wel voorkwamen (Alleyn et al., 1971; Taapken in Jonkers et al., 1991). De soort hoeft er echter niet verdwenen te zijn, want het gebied wordt door de leden weinig bezocht.

GEDRAG

Niet iedereen gaf aan hoe de Groene specht was waargenomen. Meestal was vermeld dat men door de roep op de aanwezigheid van de soort attent was gemaakt. Het aantal vliegende exemplaren maakte bijna een zevende deel van het aantal waarnemingen uit. Eenzelfde aandeel werd ingenomen door foeragerende exemplaren op de grond (tabel 2). De meeste opgaven van foeragerende exemplaren stammen uit de maanden

Tabel 2.
Gedrag van Groene spechten tijdens de waarneming.

Vliegend	20	17 %
Fouragerend	20	17 %
Roepend	77	66 %

maart en oktober. Een enkele keer werd melding gemaakt van de baltsroep of baltsgedrag.

ACHTERUITGANG

Ofschoon het jaar van de Groene specht niet bedoeld was om aantallen broedparen vast te stellen, is het misschien toch mogelijk met deze gegevens als basis een voorzichtige schatting te maken. Nader onderzoek blijft natuurlijk noodzakelijk. De schatting geeft hooguit een indicatie. Aannemend dat veel waarnemingen binnen een bepaald gebied betrekking hebben op één paar komt er een aantal van 35 paren tevoorschijn op circa 9000 ha. Omgerekend is dat 0,3 paar/100 ha. Als maximale dichtheid in een grootschalig gebied met een gevarieerd bosbestand wordt 0,25 paar/100 ha opgegeven (Glutz von Blotzheim & Bauer, 1980). Voor de jaren zestig wordt voor het werkgebied van de vogelwerkgroep een aantal van vijftig broedparen vermeld (Alleyn et al., 1971) en voor de jaren tachtig eenzelfde aantal (Jonkers et al., 1987). Aan het beeld geschetst voor de situatie van 1985-1991 verandert dus niet zoveel. Ook toen werd de populatie ongeveer in dezelfde orde van grootte geschat (Van der Poel, 1991). De vraag dringt zich op of de Groene specht in het Gooi is achteruit gegaan. Als dat zo is bedraagt deze achteruitgang 30%. Strenge winters, verantwoordelijk voor grote sterfte zijn er sindsdien niet meer geweest. De veronderstelde daling volgt de landelijke tendens. In Noord-Holland boven het Noordzeekanaal is er een tegengestelde ontwikkeling. Daar vervijfvoudigde de populatie zich in de periode 1970-1988 (Ruitenbeek et al., 1991).

Al met al werpen de resultaten van het jaar van de Groene specht vele vragen op. Is er werkelijk een achteruitgang of zijn er op de niet door waarnemers bezochte plaatsen nog broedparen? Heeft de neerslag van de zure regen soms zoveel invloed, dat het hoofdvoedsel van de Groene specht de Rode bosmier (*Formica rufa*), de Zwarte wegmier (*Lasius niger*) en de Gele weidemia (*Lasius pratensis*) minder voorkomen? Zijn de oorspronkelijke schrale heiden zo vergrast dat ze voor insecten minder goede leefgebieden vormen? Samenwerking met entomologen om de voedselrelaties met de Groene specht nader onder de loep te nemen ligt voor de hand. Zowel een integrale inventarisatie, eventuele lokalisatie van broedparen als analyses van de uitwerpselen zullen moeten worden uitgevoerd.

Geraadpleegde bronnen.

- Alleyn, W.F., L.M.J. van der Bergh, S.Braakama, Th.J.F.A. ter Haar, D.A. Jonkers, H.N. Leys & J. van der Straaten, 1971. Avifauna van Midden-Nederland. Van Gorcum, Assen.
- Bekhuis, J.A. van Dijk, F. Hustings, R. Lensink & F. Saris, 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels. Sovon, Arnhem.
- Blume, D. 1966. Schwarzspecht, Grünspecht, Grauspecht. Ziemsen Verlag, Wittenberg-Lutherstadt.
- Coster, R. 1992. De Groene specht in de Pettemer Duinen. De Windbreker 65: 20-21.
- Glutz van Blotzheim, U.N. & K.M. Bauer, 1980. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 9. Columbiformes-Piciformes. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- Jonkers, D.A., R.A. Kole & J. Taapken, 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum.
- Jonkers, D.A. 1993. Waar blijven waarnemingen van Groene spechten? De Korhaan 27(4): 115.

N.N., 1992. Groene specht, vogel van het jaar in 1993. De Korhaan 26(5): 128.

Poel, P. van der & D.A. Jonkers, 1991. Onduidelijkheid bij de Groene specht in: Kole, R.A., D.A. Jonkers, P. Schut, W. Duurland & R. Willemstein. 25 jaar vogels in het Gooi en Omstreken. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum. Uitgave nummer 78.

Ruitenbeek, W., C.J.G. Scharringa & P.J. Zomerdijk, 1990. Broedvogels van Noord-Holland. Stichting Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland, Assendelft.

Teixeira, R.M. (red.), 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 's-Graveland.